

7. Даль Р. Демократия и её критики / Р. Даль. – М. : „Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2003. – 576 с.
8. Боббіо Н. Майбутнє демократії / Н. Боббіо // Демократія: Антологія; [упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. – К. : Смолоскип, 2005. – С. 105-119.
9. Макферсон К. Б. Жизнь и времена либеральной демократии / К. Б. Макферсон ; [пер. с англ. А. Кырлежева] – М.: Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 176 с.
10. Даль Р. Проблемы гражданской компетентности / Р. Даль // Век XX и мир. – 1994. – №7-8. – С. 164-182.
11. Brady E. H. Beyond Ses: A Resource Model of Political Participation [Електронний ресурс] / Henry E. Brady, Sidney Verba, Lehman Kay Schlozman // The American Political Science Review. – 1995. – Vol. 89. – № 2. – P. 271-294. – Режим доступу : <http://classes.maxwell.syr.edu/psc600/Keith/2010/verba%20schlozman%20brady.pdf>
12. Edwards G. C. Government in America: People, Politics, and Policy / George C. Edwards, Martin P. Wattenberg, Robert L. Lineberry. – New York : Addison-Wesley, 2012. – 665 p.
13. Thomas J. C. Public Participation in Public Decisions. New Skills and Strategies for Public Managers / J. C. Thomas. – San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1995. – 240 p.
14. Коэн Дж. Гражданское общество и политическая теория / Джин Л. Коэн, Эндрю Арато. – М. : „Весь Мир”, 2003. – 784 с.

УДК: 32 019

Кудрявцев О. Ю.

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ В СТРУКТУРІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Розглядаються питання, пов'язані з розвитком концепції електронного уряду, перспектив його впровадження в Україні. Висвітлюються основні трансформації державної влади в результаті створення системи електронного публічного адміністрування, а також перспективи України щодо приєднання до числа держав, що мають розвинену електронну демократію.

Ключові слова: електронний уряд, електронна демократія, архітектурна модель, публічне адміністрування.

Кудрявцев А. Ю.

ЭЛЕКТРОННАЯ ДЕМОКРАТИЯ В СТРУКТУРЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ

Рассматриваются вопросы, связанные с развитием концепции электронного правительства, перспектив его внедрения в Украине. Освещаются основные трансформации государственной власти в результате создания системы электронного публичного администрирования, а также перспективы Украины по присоединению к числу государств, имеющих развитую электронную демократию.

Ключевые слова: электронное правительство, электронная демократия, архитектурная модель, публичное администрирование.

Kudryavtsev O.

E-DEMOCRACY IN THE STRUCTURES OF THE STATE POWER

The article deals with problems connected with the development of e-government theory, and with the prospects of its introduction in Ukraine. Were clarified the basic transformations of state power as a results of the creation of a system of electronic public administration, as well as the prospects of Ukraine being into the number of states that have developed e-democracy.

Key words: e-government, e-democracy, architectural model, the public administration.

Питання впровадження системи електронного управління в сферу публічного адміністрування та побудова електронної демократії стають трендом сучасності, потрапляючи в категорію „must have” для будь-якого сучасного суспільства. Досягнення прийняттого рівня легітимності – завдання будь-якої влади, і перш за все політичної, через те, що вона є запорукою стабільності і довговічності політичного режиму, послідовності політичних перетворень, еволюції самої політичної системи. Дослідження проблем потенціалу легітимності електронного уряду, його можливостей щодо підвищення довіри населення до політичної влади, інтерналізації її принципів і методів присвячено значну кількість сучасних публікацій. Переважно це праці західних учених у галузі інформаційних технологій та їх застосування у процесах державного управління [1]. Водночас вітчизняна наука тільки починає робити перші кроки в напрямку створення цілісної і зрілої національної концепції електронного уряду та електронної демократії, хоча закон про впровадження інформаційно-комунікативних технологій у процеси державного управління був підписаний ще в 1992 році [2]. За аналогічний часовий відрізок Естонія змогла впровадити і розвинути до відповідного рівня електронну демократію, перебуваючи приблизно на рівних з Україною позиціях на початку дев'яностих [3]. Не в останню чергу позитивно вплинули фактори чисельності населення, а також виключність держави до європейської економічної та політичної зони. Для української політичної еліти, так само як і для всього суспільства означене вище може служити ще одним підтвердженням вагомості ІКТ у сфері державного управління як засобу підвищення не тільки політичної культури та політичної активності населення, але й у цілому поліпшення соціально-політичного клімату в регіоні.

Основна мета статті – охарактеризувати реальний потенціал легітимності електронного уряду, його конкретні можливості щодо підвищення рівня довіри громадян до політичної влади, їх вагомості щодо процесів державного управління та публічного адміністрування, прийняття цінностей, установок і методів політичної еліти як своїх власних.

Актуальність теми дослідження зумовлена нинішнім незадовільним рівнем довіри громадян до політичної влади на пострадянському просторі й в Україні зокрема.

Традиції наступності політичної влади радянського періоду не передбачали наявності впливу громадян на політичне поле. Водночас сучасне економічне й геополітичне положення вимагає перегляду застарілої моделі і найбільш оперативного впровадження інформаційно-комунікативних технологій у процеси державного управління. Успіх подібного заходу не в останню чергу залежить від довіри й позитивного ставлення громадян до реформаторських ініціатив. Таким чином, вивчення можливостей легітимності політичної влади за допомогою впровадження сучасної форми електронної демократії дозволить більш повно осмислити перспективи та можливі результати подібного реформування.

Теоретичною основою стали роботи таких видатних учених, як Мануель Кастельс, Френсіс Фукуяма, Елвін Тоффлер. Зокрема, М. Кастельс у своїй роботі „Інформаційна епоха” у першому томі обґрунтовує появу інформаційного суспільства в термінах „інформаціоналізм” і „інформаціоналізації”, протиставляючи їх „інформатизації” як процесу збільшення частки персональних комп'ютерів у суспільстві в цілому і в держструктурах у зокрема [4]. Робота Д. Белла „Майбутнє постіндустріальне суспільство” стала цінним джерелом прогностичної інформації з приводу можливостей подальшого розвитку постіндустріального суспільства, переходу його до справді інформаційного, із збільшенням частки інформації як предмета виробництва.

Суть електронної демократії полягає в оптимізації взаємодії внутрішньодержавних процесів, а також спрощенні комунікацій громадян з державними структурами. Сам цей принцип пред'являє досить суворі вимоги до обох сторін взаємодії у державі [5]. Але більшою мірою саме суспільство, його розвиненість, наближення до еталону „громадськості” прямо впливає на результати функціонування політичного поля. У разі неготовності населення до трансформацій державних структур увесь процес ризикує перетворитися на просте кількісне збільшення персональних комп'ютерів у державних установах і створення ще однієї „чорної діри”, яка марно поглинатиме бюджетні кошти. При цьому говорити про електронний уряд можна винятково в рамках демократичного політичного режиму, що привносить у визначення цього терміна ідеологічну складову. І дійсно, аналізувати новий спосіб

взаємодії держави й громадянина можна тільки в рамках відповідної сучасної концепції державної влади та публічного адміністрування. Але самі по собі інформаційні технології не мають ідеологічного навантаження і характеризують лише принципи взаємодії. Розбудова системи електронного уряду як такої, не веде до трансформації влади, а лише підсилює вже наявні його риси й особливості. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що впровадження інформаційно-комунікативних технологій у процеси державного управління в транзитивних суспільствах не стільки сприяє розвитку демократичних принципів, скільки виявляє слабкості й негативні сторони чинної наявної політичної системи. Розкриваючи справжню суть політичного режиму, інформаційно-комунікативні технології сприяють осмисленню можливих шляхів зміни непростой ситуації.

Не існує однозначної думки і щодо питання взаємозалежності інформаційних технологій та розвитку демократії. Частина вчених вважає, що ІКТ впливає в першу чергу на економічні та соціальні сфери життя суспільства, в першому випадку усуваючи посередників, а в другому – надаючи можливість для розвитку середнього класу як запоруки стабільності суспільства й політичної системи [6]. При цьому стабільною виявляється саме гібридна система, що поєднує в собі елементи прямої і представницької демократії, виникнення якої у постіндустріальному суспільстві стало можливим саме завдяки масштабному поширенню нових засобів комунікації. З іншого боку, інформаційно-комунікативні технології є потужною зброєю ведення так званої „інформаційної війни”, використання якої дає значну перевагу і на сьогоднішній день є в разі ефективнішою і дешевшою від зброї класичної. Тому необхідно осмислено й обережно ставиться до всебічної інформатизації суспільства і процесів публічного адміністрування. Яке ж місце на сьогоднішній день займають ІКТ в системах державного управління розвинених країн? Дати однозначну відповідь на це питання навряд чи можливо через унікальність кожного окремого прикладу побудови електронного уряду. Загальним у всіх випадках є певний рівень готовності соціуму й держави приймати нововведення, сприймати їх як потрібні й корисні для кожного індивіда окремо і для суспільства в цілому. Тобто для успішного входження до складу держав, які володіють всією потужністю

ІКТ, що слугують суспільству і політичній владі, необхідний певний кредит довіри з боку громадськості, легітимація не електронного уряду як такого, а реальних перспектив, які принесе з собою його впровадження. Отримати такий кредит набагато складніше, ніж навіть у разі його наявності впровадити нововведення в класичну систему.

Трансформація держави як політичного інституту за рахунок використання інформаційних технологій завжди буде спрямована на приведення її у відповідність до класичної бізнес-моделі підприємства. І незалежно від ставлення до цього окремих громадян, принципи функціонування бізнес-структур будуть все глибше проникати в державу, перетворюючи її або на успішне підприємство, що приносить прибуток усім його співзасновникам (якими виступають насамперед громадяни, а далі – державний апарат і бізнес-середовище як сфера взаємодії суспільства з державою), або в бюрократичну машину, яка інституціоналізуватиме соціальну несправедливість. Наочно цей процес ілюструє бізнес-модель Дж. Захмана, надалі адаптована до держави як специфічного типу громадської організації [7]. Ключова ідея полягає в тому, що будь-яка успішна бізнес-структура функціонує як налагоджений механізм. Якість інформації на виході має повністю відповідати пропонованим вимогам на вході. У загальних рисах модель Захмана визначає хто, як, коли і чим повинен займатися в рамках структури державного управління. Схема умовно може бути розділена на два рівня: теоретичний, що визначає основи побудови і функціонування державних структур нового типу, і практичний, на якому передбачається врахування всіх можливих національних, географічних, культурних і інших особливостей кожного конкретного суспільства, що рухається у напрямку до розвиненої системи електронного уряду.

У системах подібного типу вирішальним для їхньої якості є підбір відповідного кадрового складу. Фахівці нового профілю, які поєднують у собі ґрунтовну підготовку у сфері інформаційних технологій з вільною орієнтацією в процесах публічного адміністрування, стають запорукою процвітання цієї нової системи. І дійсно, чим більше суспільство стає залежним від інформаційних технологій, тим більше зростає цінність фахівців, здатних на належному рівні забезпечувати прийнятну якість їх (технологій) функціонування. Певні кроки в

цьому напрямку робляться й у нас. Так, на початку грудня 2013 р. було заявлено про проведення заходів щодо збільшення державного замовлення у вузах на фахівців у сфері інформаційних технологій до 50 тис. на рік [8].

І незважаючи на всі вжиті сьогодні заходи з оновлення та „перезавантаження” політичної влади, питання про реальну роль ІКТ, їхньої здатності якісно і в кращу сторону вплинути на взаємини громадян і держави залишається відкритим. Як показує практика сучасного українського політичного поля, багато, якщо не більшість ініціатив, теоретично виглядають вельми перспективними, на практиці ж виявляються не застосовуваними в силу цілого ряду факторів як зовнішніх, так і внутрішніх відносно політичної влади. До перших можна віднести повну неготовність суспільства до подібного роду змін (ілюстрацією може слугувати кількість пасажирів харківського метрополітену, які користуються для оплати проїзду безконтактними картами і умовно символізують нові технології, і тими, хто „по-старому” використовує одноразові проїзні документи. Вочевидь перемога за кількістю буде не на боці перших). Імовірно, це може здатися недостатнім аргументом, щоб заявляти про неготовність всього суспільства до змін, але інформаційні технології як такі це не тільки супутники і високі технології, а й елементарні повсякденні речі, такі як оплата комунальних послуг через офіційний сайт банку і т. ін. Внутрішніми ж факторами виступають небажання окремих чиновників на місцях підтримувати подібні нововведення, що кореняться у страху втратити те, що мають через неспроможність адаптуватися до принципово нових умов. Крім того, прийнято вважати електронний уряд одним із досить ефективних способів боротьби з корупцією [9].

Однак, за найсвіжішими даними, отриманими з досліджень Transparency International, Україна в цьому році зберегла за собою 144-е з 177 місць у рейтингу країн за індексом сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index). Це найгірший показник серед країн Європи. А, отже, на поточний момент знайти зацікавлених у впровадженні інформаційно-комунікативних технологій у процеси державного управління в Україні в

лавах самої політичної влади досить складно, якщо не неможливо взагалі.

Таким чином, потенціал розвинених держав, накопичений ними в тому числі і за рахунок оптимізації управлінських процесів за допомогою переводу їх на базу ІКТ, дозволяє говорити про можливість оцінки електронного уряду як принципово нової, якісної моделі взаємодії громадян і держави. У той же час, готовність українського суспільства й держави до подібних трансформацій викликає, м'яко кажучи, сумніви, якщо не побоювання. Провідну роль у цьому процесі на себе має брати саме суспільство, підштовхуючи державу до прийняття взаємовигідних рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Understanding E-Government: Information Systems in Public Administration, E-Government: The Science Of The Possible By J Satyanarayana [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://books.google.com.ua/books/about/Understanding_E_Government.html?id=ynFbXDe4A-MC&redir_esc=y
2. „Закон України про інформацію” від 02.10.1992 № 2657-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
3. Попова А. Электронные выборы в Эстонии [Електронний ресурс] / А. Попова. – Режим доступу: <http://alenapopova.ru/egov/elektronnyevybory-v-estonii.html>
4. Кастельс М. Информационная эпоха: Экономика, общество и культура / М. Кастельс. – Гос. ун-т. Высш. шк. экономики. – М., 2000. – 606, [1] с.
5. Said As. Practical Studies in E-Government. Best Practices from Around the World [Електронний ресурс]. – Springer. New York Dordrecht Heidelberg London. – Режим доступу: www.springer.com
6. Бхагвати Д.В защита глобализации /Д. Бхагвати. – М.: Ладомир, 2005. – С. 125.
7. Данилин А. Разработка концепции единой архитектуры электронного правительства / А. Данилин // Семинар в министерстве транспорта Московской области. – 26 апреля 2006 года.
8. Офіційний сайт видавництва delo.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://delo.ua/education/minobrazovaniya-v-2012-godu-gosudarstvennyj-zakaz-na-it-speciali-178925/>
9. Офіційний сайт видавництва Racurs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://racurs.ua/news/19206-ukraina-hudshaya-v-evrope-po-urovnu-korrupcii>